

Романенко В.В.

студентка,

Науковий керівник: Свистун Л.Я.

доцент, кандидат юридичних наук,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЛІЦЕНЗІЙ НА ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Реалізація проголошеного Конституцією України курсу на становлення України як демократичної та правової держави, а також виконання вимог Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС залежить від низки факторів, серед яких чільне місце посідає правове регулювання інтелектуальної власності як складової права власності. Надійне законодавче забезпечення охорони і захисту права інтелектуальної власності є одним із факторів, що свідчать про готовність України до інтеграції у європейські співтовариства.

Пошук нових підходів до розуміння інтелектуальної власності та правового регулювання відносин у цій сфері, як у межах, так і поза межами права власності, спричинив появу низки концепцій з патентного права, авторського права, але, не дав узагальнених теоретичних розробок щодо інтелектуальної власності та сутності її правового регулювання. До того ж спроби наукового осмислення зазначеної проблеми породили суттєві розбіжності між вченими-цивілістами. Все це й обумовлює актуальність дослідження правової природи та класифікації ліцензій на використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Перш за все, слід зауважити, що право інтелектуальної власності – це право особи на результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти, визначені чинним законодавством України. Воно є недоторканим: ніхто не може бути позбавлений цього права чи обмежений в його здійсненні, крім випадків та у порядку, встановлених законом.

До об'єктів права інтелектуальної власності зокрема належать: літературні та художні твори у сфері літератури, науки та мистецтва; виконання; фонограми, відеограми і передачі (програми) організацій мовлення; комп'ютерні програми, копії даних (бази даних); винаходи, корисні моделі, промислові зразки; наукові відкриття; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; позначення: комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні позначення тощо; нерозголошена інформація (комерційна

таємниця) [1, с. 39]. Крім того, до об'єктів права інтелектуальної власності належить захист від недобросовісної конкуренції.

Особи, яким належать майнові права інтелектуальної власності, мають виключні права дозволяти зацікавленим особам використання належного їм об'єкта права інтелектуальної власності. Зазначене повноваження може бути реалізоване шляхом видачі ліцензій чи укладення ліцензійних договорів з іншими особами [2, с. 576].

Взагалі, як відомо з латини, «ліцензія» (licentia) означає «право», «дозвіл» [3, с. 18]. Цей термін вживається в різних галузях права. Однак якщо в адміністративному праві ліцензію видає спеціально уповноважений орган, то у сфері інтелектуальної власності – правоволоділець, тобто особа, яка має майнові авторські права, чи власник охоронного документа на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи породу тварин [2, с. 576].

Видача ліцензії може бути оформлена як самостійний документ чи шляхом укладення ліцензійного договору [4, с. 12]. Однак сама по собі ліцензія є одностороннім правочином і не може розглядатися як вид договору. Аналогічне розмежування можна провести на прикладі довіреності, як одностороннього правочину, і договору доручення.

За своєю цивільно-правовою природою ліцензія є одностороннім правочином, що засвідчує намір ліцензіара надати повноваження на використання об'єкта інтелектуальної власності в обсязі, визначеному ліцензією. Тому у випадку її оформлення як окремого документа, для чинності ліцензії достатньо волевиявлення ліцензіара, спрямованого на надання прав на використання результату творчості іншій особі. Згода ліцензіата у такому разі не вимагається. Проте, якщо ліцензія є складовою іншого цивільно-правового договору, надання їй юридичної сили потребує волевиявлення обох сторін договору.

Оскільки ліцензія є одностороннім правочином, то не доречно включати її поряд з ліцензійним договором як різновид договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Доцільніше було б ліцензії і ліцензійний договір регулювати спільно. Тому положення ЦК України стосовно ліцензії і ліцензійного договору будемо розглядати спільно.

Одним з повноважень особи, яка має майнові права інтелектуальної власності, є виключне право дозволяти використання результату творчої діяльності іншими особами. Це право може бути реалізовано шляхом видачі ліцензії чи укладення ліцензійного договору.

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності – це письмове повноваження, видане особою, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності

(ліцензіара), іншій особі (ліцензіату), яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері.

Така ліцензія може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору. Як в першому, так і в другому випадку мета правовідносин зводиться до отримання зацікавленою особою дозволу, який є гарантією того, що правоволоділець не буде забороняти використання об'єкта інтелектуальної власності в певних межах. Різниця між ліцензією та ліцензійним договором полягає у кількості осіб, волевиявлення яких необхідно для чинності дозволу: при видачі ліцензії достатньо волевиявлення однієї особи (правоволодільця), а при укладенні договору обов'язкове вираження та погодження волі двох сторін (правоволодільця і користувача). Так, покупку диску з комп'ютерною програмою досить часто супроводжує ліцензія на паперовому носії чи в електронному вигляді, яка містить лише волевиявлення правоволодільця.

Питання класифікації ліцензій на використання об'єктів права інтелектуальної власності мають, безумовно, як теоретичне, так і практичне значення, тому для з'ясування специфіки ліцензій в процесі використання об'єкта права інтелектуальної власності необхідним є дослідження наукової класифікації ліцензій.

Отже, залежно від різноманітних підстав (предмет, обсяг прав, умови і підстави їх надання тощо) можна класифікувати ліцензії на наступні види.

За предметом ліцензії розрізняють ліцензії на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи породу тварин, об'єкт авторського права чи суміжних прав.

За обсягом прав, що надаються, розрізняють обмежені і повні ліцензії. ЦК України закріплює три види обмежених ліцензій: виключна, одинична, невиключна (п. 3 ст. 1108 ЦК) [5]. Ці ліцензії відрізняються залежно від того, наскільки виключена конкуренція правоволодільця й інших осіб зі сфери діяльності ліцензіата. У кожній конкретній ситуації на вибір виду ліцензії впливає характер об'єкта і обсяг ринку.

Залежно від того, чи є ліцензійна угода самотійною чи входить в інший договір більш загального типу, розрізняють «чисті» і «супутні» ліцензії. Якщо ліцензія є самотійним об'єктом правовідносин, то йдеться про «чисту» ліцензію. В іншому випадку при наданні ліцензії окремий правочин не укладається, а умови ліцензійного характеру стають складовою іншого договору. Наприклад, супутня ліцензія може видаватися поряд із продажем продукції, передачею майна у лізинг тощо.

Залежно від характеру надання прав з погляду економічного змісту ліцензії діляться на відплатні та безвідплатні. Враховуючи ринкові

відносини, на практиці майже всі ліцензії є відплатними, тобто ліцензіар за надане право одержує певну винагороду від ліцензіата. При безвідплатній ліцензії надається право на використання об'єкта інтелектуальної власності без відповідної компенсації.

За умовами надання розрізняють субліцензії, перехресні, зворотні і відкриті ліцензії. Субліцензія (залежна ліцензія) – це письмове повноваження на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі, надане ліцензіатом за згодою ліцензіара. В свою чергу, перехресна ліцензія («крос-ліцензія») передбачає взаємний обмін правами на використання об'єктів інтелектуальної власності, які досить часто доповнюють одне одного.

Зворотною називається ліцензія, яка надає ліцензіару право на використання результату творчої діяльності, розробленого ліцензіатом на основі отриманих від ліцензіара знань у результаті поліпшення чи вдосконалення об'єкта основної ліцензії. І нарешті, відкрита ліцензія (так звана ліцензія по праву) має місце у випадку, якщо патентовласник згоден надати право на використання об'єкта інтелектуальної власності будь-якій фізичній або юридичній особі за умови виплати винагороди.

Залежно від підстав видачі дозволу (договір чи адміністративний акт компетентного державного органу) розрізняють добровільні та примусові ліцензії. При наданні добровільної ліцензії дотримується принцип свободи договору. Це виявляється у тому, що сторони вільні у виборі контрагента і визначенні умов дозволу (обсягу прав, що надаються, території і терміну дії ліцензії, розміру і порядку сплати винагороди тощо). Примусова ліцензія – це дозвіл, що видається без згоди патентовласника компетентним державним органом (судом, господарським судом або Кабінетом Міністрів України) зацікавленій особі на використання об'єкта інтелектуальної власності.

Слід зауважити, що як і будь-який поділ на види, наведені класифікації мають умовний характер. Пояснюється це тим, що на практиці зазначені види ліцензій можуть виступати як у чистому вигляді, так і в поєднанні. До того ж, оскільки аналіз ліцензій за кожною з підстав розподілу хоча і виявить їх особливі риси, однак дасть односторонню, неповну характеристику, то для цілісної картини доцільно кожен конкретну ліцензію розглядати водночас із погляду різних класифікацій [2, с. 583].

Таким чином, ліцензія є правовою формою розпорядження об'єктами права інтелектуальної власності. Видача ліцензії зводиться до отримання зацікавленою особою дозволу, який є гарантією того, що право володілець не буде забороняти використання об'єкта інтелектуальної власності в певних межах. Отже, ліцензія – це письмове повноваження, котре надається особою, що має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності

(ліцензіаром), іншій особі (ліцензіату), про надання їй права на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері.

Список використаних джерел:

1. Денисюк О. П. Проблеми та перспективи розвитку охорони інтелектуальної власності в Україні / О. П. Денисюк // Адвокат. – 2009. – № 7. – С. 38-41.

2. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.

3. Дмитришин В. С. Правова природа та класифікація ліцензій на використання об'єктів права інтелектуальної власності / В. С. Дмитришин // Адвокат. – 2010. – № 6. – С. 18-23.

4. Кирилюк А. В. Ліцензійний договір на використання літературних творів (цивільно-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А. В. Кирилюк ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2010. – 20 с.

5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.